

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Εντρυφήσαμε στη μακραίωνη περιπετειώδη ιστορία της περιοχής του νομού Σερρών από τους προϊστορικούς χρόνους μέχρι την απελευθέρωση αυτής το 1913.

Διαπιστώσαμε την πλεονεκτική από πάσης απόψεως γεωγραφική, γεωπολιτική, στρατιωτική και οικονομική θέση της περιοχής μεταξύ Αιγαίου και Ευρώπης, Ανατολής και Δύσης, και καταδείξαμε ότι υπήρξε το μήλον της έριδος όλων των γειτονικών λαών από αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι και σήμερα.

Οι κάτοικοι της περιοχής από αρχαιοτάτων χρόνων ήταν ένας απλός λαός απασχολούμενος με τη γεωργία στην πεδιάδα των Σερρών και την κτηνοτροφία στα ορεινά μέρη. Ήδη από την αρχαιότητα ξεπρόβαλαν ως κέντρα της περιοχής η Αμφίπολη και οι Σέρρες. Κατά τη βυζαντινή περίοδο και την Τουρκοκρατία, μέσα στο σύνολο των Μακεδόνων, ο πληθυσμός της περιοχής αναδείχθηκε γενναίος, επιδέξιος και ικανότατος στη διοίκηση, την οργάνωση και την πολεμική τέχνη με πολλά προσόντα ευφυΐας, αντοχής, ανδρείας και επιμονής στην ανάπτυξη του πολιτισμού και της επιστημονικής έρευνας.

Οι κάτοικοι της περιοχής, προερχόμενοι από τις συγγενείς φυλές των Παιόνων, των Οδομαντών, των Ηδωνών, των Βισαλτών και πολλών άλλων, κατόρθωσαν να αφομοιώσουν το ελληνικό πνεύμα και να γίνουν αναπόσπαστο μέρος κατ' αρχάς της Μακεδονίας και μετά όλης της Ελλάδος. Από αρχαιοτάτων χρόνων αγωνίσθηκαν και αγωνίζονται επί αιώνες για τη διαφύλαξη και τη διατήρηση της Ελλάδος από των από βορρά εισβολών των διαφόρων λαών.

Για το σκοπό αυτό έκτισαν καινούργιες πόλεις, τις οποίες οχύρωσαν και κατέστησαν ισχυρά κάστρα που άντεξαν σε αλλεπάλληλες μακροχρόνιες πολιορκίες.

Η περιοχή υπέστη αλλεπάλληλες καταστρεπτικές επιδρομές διαφόρων βαρβάρων λαών που κατέσφαξαν τον πληθυσμό της, κατέστρεψαν τα έργα του πολιτισμού της και την εξουθένωσαν. Συνάντησε πολλές στερήσεις και δυσκολίες και αναγεννήθηκε εκ της τέφρας της. Δεν εξαφανίσθηκε από του προσώπου της γης, αλλά παρέμεινε, συνέχισε και συνεχίζει ανά τους αιώνες την ένδοξον ιστορία της.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. ΠΗΓΕΣ

- Acta patriarchatus Constantinopolitani*, Eichler 1862, τ. 6.
Ακροπολίτης Γεώργιος, *Χρονική συγγραφή. Η βυζαντινή ιστορία της λατινοκρατίας 1204-1261*, Ζήτρος, Θεσσαλονίκη 2004.
Άμαντου Κ., *Ιστορία του βυζαντινού κράτους*, Αθήνα 1963.
Αισχύλου, *Ικέτιδες*, Πάπυρος, Αθήνα 1975.
Απολλοδώρου βιβλιοθήκη, Ζαχαρόπουλος, Αθήνα 1959.
Αππιανός, *Ρωμαϊκή ιστορία*, Κάκτος, Αθήνα 2007.
Αριστοτέλους, *Αθηναίων Πολιτεία*, Πάπυρος, Αθήνα 1954.
Αριστοτέλους, *Ηθικά Νικομάχεια*, Πάπυρος, Αθήνα 1975.
Αρριανού, *Αλεξάνδρου ανάβασις*, ΟΕΔΒ 1971-1972.
Βιλλαρδουίνος Γουλιέλμος, *Η κατάκτηση της Κωνσταντινούπολης*, Χατζηνικολή, Αθήνα 1985.
Γενναδίου Σχολαρίου Γ., *Άπαντα*, Παρίσι 1936, τ. 8.
Γρηγοράς, *Nicéphori Gregorae Byzantina Historia*, L. Schopen, Βόννη 1829-1830.
Δημοσθένους, *Λόγοι Περί ειρήνης, Ολινθιακός Β΄, Κατά Φιλίππου*, Πάπυρος, Αθήνα 1975.
Διόδωρος Σικελιώτης, *Ιστορική βιβλιοθήκη*, Πάπυρος, Αθήνα 1938.
Ευριπίδη, *Ρήσος*, Πάπυρος, Αθήνα 1975.
Ηροδότου, *Ιστορία*, Πάπυρος, Αθήνα 1953.
Θουκυδίδου, *Ιστορία*, Πάπυρος, Αθήνα 1953, τ. 2.
Ιεροκλή, *Συνέκδημος*, Honigsmann, Brussels 1939.
Ισοκράτους, *Φιλιππικός*, Πάπυρος, Αθήνα 1975.
Καντακουζηνός Ιωάννης, *Ιστοριών βιβλία Δ΄*, Επικαιρότητα, Αθήνα 2008, τ. 3.
Κασομούλη Ν., *Ενθυμήματα στρατιωτικά της Επανάστασεως των Ελλήνων 1821-1833*, Βεργίνα 2005.
Κεδρηνός Γ., *Σύνοψις ιστοριών*, Im. Bekker, Bonn 1838, τ. 2.
Κομνηνή Άννα, *Αλεξιάς*, ΕΕΟ, Αθήνα 1972.
Μακεδονικού Φιλεκπαιδευτικού Συλλόγου Σερρών, *Εκθέσεις των πεπραγμένων αυτού από 3-5-1870 έως 4-7-1872*, Θεσσαλονίκη 1972.
Miklosich F.-Muller I. (ed.), *Acta et diplomata graeca medii aevi sacra et profana*, C. Gerold, Vindobonae 1860-90, τ. 6.
Ξενοφώντος, *Κύρου ανάβασις*, Πάπυρος, Αθήνα 1956.
Ξενοφώντος, *Κύρου παιδεία*, Πάπυρος, Αθήνα 1956.
Ομήρου, *Ιλιάδα*, ΟΕΔΒ, Αθήνα 1980.

- Ομήρου, *Οδύσσεια*, ΟΕΔΒ, Αθήνα 1964.
- Παυσανίου, *Ελλάδος περιήγησις. Τ. IV, Αρκαδικά*, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1996.
- Πλίνιος ο Πρεσβύτερος, *Περί της Αρχαίας Ελληνικής Ζωγραφικής, 35ο βιβλίο της Φυσικής Ιστορίας*, Άγρα, Αθήνα, 1994.
- Πλουτάρχου, *Βίοι παράλληλοι*, Πάπυρος, Αθήνα 1953.
- Πτολεμαίου, *Γεωγραφική Υφήγησις*, Αθήνα 1997.
- Στράβωνα, *Άπαντα 7. Γεωγραφικών Ζ΄: Ανατολική Ευρώπη–Βόρεια Ελλάδα*, Πάπυρος, Αθήνα 1975.
- Τίτου Λίβιου, *Ρωμαϊκή ιστορία*.
- Φραντζή Γεωργίου, *Χρονικόν της Αλώσεως*, Βόννη 1838.
- Χωνιάτης Νικήτας, *Ιστοριών βιβλία*, Imm. Bekker, Βόννη 1835.

B. ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ

1. Ελληνόγλωσσα

- Αγίου Νικοδήμου Αγιορείτου, *Συναξαριστής των δώδεκα μηνών του ενιαυτού*, Βενετία 1919.
- Αθανασιάδης Αθ., *Δραβήσκος. Ιστορικές και άλλες πληροφορίες*, 2003.
- Αι βουλγαρικά ιωμότητες εν τη ανατολική Μακεδονία και Θράκη 1912-1913. *Γεγονότα, εκθέσεις, έγγραφα, επίσημοι μαρτυρίες*, Εν Αθήναις 1914.
- Αναγνωστόπουλου Ν., *Ο κάμπος των Σερρών*, Αθήναι 1937.
- Ανδριώτη Ν., *Η γλώσσα των Θρακών*, Εταιρεία Θρακικών Μελετών, Αθήναι.
- Ασπιώτης Ευ., «Το ιστορικό της ανεγέρσεως του επί της Ακροπόλεως των Σερρών Βυζαντινού Ναού του Αγίου Νικολάου», *Σερραϊκά Χρονικά* 9 (1982), 129-146.
- Βακαλόπουλου Απ., *Πηγές της ιστορίας του νέου Ελληνισμού*, ΕΜΣ, Θεσσαλονίκη 1977.
- *Εμμανουήλ Παπάς, αρχηγός και υπερασπιστής της Μακεδονίας. Η ιστορία και το αρχείο της οικογένειάς του*, ΙΜΧΑ, Θεσσαλονίκη 1981.
- *Ιστορία της Μακεδονίας 1354-1833*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1988.
- Βακαλόπουλου Κ., *Ιστορία του βόρειου Ελληνισμού. Μακεδονία*, Κυριακίδης, Θεσσαλονίκη 1992.
- Βαρβίτσα Α., «Η Εγνατία οδός και η Βισαλτία», στο *Η Νιγρίτα–Η Βισαλτία διά μέσου της ιστορίας*, Πρακτικά Α΄ Επιστημονικού Συμποσίου, Δήμος Νιγρίτας 1993, σ. 59-78.
- Barclay H.V., *Ιστορία των νομισμάτων ήτοι Εγχειρίδιον Ελληνικής Νομισματικής*, μτφρ. Ι. Σβορώνου, 1898, τ. 2.
- Βασδραβέλλης Γ.Κ., *Οι Μακεδόνες εις τους υπέρ της ανεξαρτησίας αγώνας 1796-1832*, ΕΜΣ, Θεσσαλονίκη 1950.
- *Ιστορικά αρχεία Μακεδονίας*, ΕΜΣ, Θεσσαλονίκη 1952.
- *Αρματολοί και κλέφτες εις την Μακεδονίαν*, ΕΜΣ, Θεσσαλονίκη 1970.

- *Κρυπτοχριστιανικά κείμενα*, Θεσσαλονίκη 1974.
- Βασιλιέφσκι Β., *Βυζαντινά Χρονικά*, Πετρούπολις 1896.
- Βλάχου Έλ., *Η παιδεία εις τας τουρκοκρατούμενας Σέρρας*, Αθήναι 1935.
- Βογιατζή Γ., *Ο Ορφέας*, Ροδολαίβος 1991.
- Βούρου–Μαρινάκου Ε., *Οι συντεχνίες των Ελλήνων κατά την Τουρκοκρατίαν*, Θεσσαλονίκη, 1950.
- Βουρουτζίδης Χ., *Χρονικό διδασκάλων στις σχολές της Ιεράς Μονής Τιμίου Προδρόμου Σερρών*, Σέρρες 1996.
- Βυζαντίου Στ., *Λεξικόν: Εθνικά*.
- Γεδεών Μ., «Ιστορία των Μητροπόλεων και των επισκοπών του Οικουμενικού θρόνου», *Εκκλησιαστική Αλήθεια* ΚΣΤ' (1906), 405 επ.
- Γκερέκου Ι.–Κανλή Αθ., *Θησαυροί της Μητροπόλεως Σερρών και Νιγρίτης. Το Εκκλησιαστικό Μουσείο*, Σέρρες 1998.
- Γραμμένος Δ.–Φωτιάδης Μ., «Από τους προϊστορικούς οικισμούς της ανατολικής Μακεδονίας», *Ανθρωπολογικά* 1 (1980), 15-53.
- Δαδάκη Στ., «Η βυζαντινή οχύρωση των Σερρών», στο *Οι Σέρρες και η περιοχή τους από την αρχαία στη μεταβυζαντινή κοινωνία*, Πρακτικά Α' Διεθνούς Συνεδρίου, Σέρρες 1998, τ. Α, σ. 175-196.
- Δασκαλάκη Α., *Ο Ελληνισμός της αρχαίας Μακεδονίας*, Αθήναι 1960.
- Decharme P., *Μυθολογία της αρχαίας Ελλάδος*, Αθήναι 1891.
- Δέμη Ι., *Κωνσταντίνος ο Μέγας*, Αθήναι 1972.
- Δημητριάδου Β., *Κεντρική και Δυτική Μακεδονία κατά τον Εβλιγιά Τσελεμπί*, Θεσσαλονίκη 1973.
- Δήμιτσα Μ., *Αρχαία Γεωγραφία της Μακεδονίας*, Αθήναι 1874, τ. 2.
- *Η Μακεδονία εν λίθοις σωζομένοις και μνημείοις φθεγγομένοις*, ΙΜΧΑ, Θεσσαλονίκη 1988, τ. 2.
- Δραγούμη Στ. Φ., «Η Μονή του Προδρόμου και το χωριό Λάκκος των Σερρών. Απάντηση του Ίωνος Στεφάνου Δραγούμη (1878-1920) γραμμένη γαλλικά τον Οκτώβρη του 1903 από τις Σέρρες σε γράμμα Έλληνα φίλου του από το Παρίσι», *Σερραϊκά Χρονικά* 4 (1963), 5-27.
- Ελευθερουδάκης, *Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν*, Αθήνα 1927-1931, τ. 12.
- Ερρίκος της Βαλανσιέ, *Η ιστορία του αυτοκράτορα Ερρίκου της Κωνσταντινούπολης*, Χατζηνικολή, Αθήνα 1987.
- Ευθυμιάδη Απ., *Η συμβολή της Θράκης εις τους απελευθερωτικούς αγώνες του έθνους (από του 1361 μέχρι του 1920)*, Αλεξανδρούπολη 2005.
- Ζησίου Γ.Κ., *Μακεδονίας χριστιανικά μνημεία. (Απόσπασμα εκ των πρακτικών του 1913 της εν Αθήναις Αρχαιολογικής Εταιρείας)*, Αθήναι 1914.
- «Η Εκκλησία της Ελλάδος επί τη 1900ή επετείω της ιδρύσεως», *Θεολογία* ΚΒ' (1951).
- Θεοχαρίδου Γ., *Καπετανίκια Μακεδονίας*, Θεσσαλονίκη 1954.
- *Ιστορία της Μακεδονίας κατά τους μέσους χρόνους (285-1354)*, Θεσσαλονίκη 1980.

- Θρησκευτική και Ηθική εγκυκλοπαίδεια, Αθ. Μαρτίνος, Αθήναι 1962-1968.
- Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1976-1978.
- Καλλέρης Ι., «Το ζήτημα της καταγωγής των Μακεδόνων», στο Μπαμπινιώτης Γ. (επιμ.), *Η γλώσσα της Μακεδονίας (Η αρχαία μακεδονική και η ψευδώνυμη γλώσσα των Σκοπίων)*, Ολκός, Αθήνα 1993, σ. 143-159.
- Καραγιαννόπουλου Ι., *Ιστορία Βυζαντινού κράτους 334-565*, Θεσσαλονίκη 1978.
- *Ιστορία του Βυζαντινού κράτους 565-1081*, Θεσσαλονίκη 1987.
- Καραναστάσης Τ., «Σημειώσεις για την ιστορία του ναού της Αγίας Παρασκευής στις Σέρρες», *Σερραϊκά Ανάλεκτα* 1 (1992), 152-171.
- Κατσαρός Β.–Κουκουλή Χ.–Μπακιρτζής Χ. (έκδ.), *Οι Σέρρες και η περιοχή τους από την αρχαία στη μεταβυζαντινή κοινωνία*, Πρακτικά διεθνούς συνεδρίου, Σέρρες 29 Σεπτεμβρίου-3 Οκτωβρίου 1993, Θεσσαλονίκη 1998.
- Καφταντζή Γ., *Φυλές της περιφέρειας Σερρών*, Αθήνα 1969.
- *Ιστορία της Ηράκλειας*, Σέρρες 1983.
- *Οι Σέρρες άλλοτε και τώρα*, Θεσσαλονίκη 1985.
- *Τα νομίσματα της αρχαίας Αμφίπολης*, Αθήνα 1989.
- *Σερραϊκή χρονογραφία του Παπασυναδινού*, Έκδοση Μητροπόλεως Σερρών και Νιγρίτης, Σέρρες 1989.
- *Ο Ορφέας Σερρών. 1905-1991*, Θεσσαλονίκη 1991.
- *Ιστορία της πόλεως Σερρών και της περιφέρειάς της*, Θεσσαλονίκη 1996, τ. 3.
- Κολοκοτρώνη Θ., *Παλαιών Πατρών Γερμανός. Απομνημονεύματα αγωνιστών 1821*, Θεσσαλονίκη 1977.
- Κομνηνού Υ.Α., *Τα μετά την άλωση 1453-1789*, Κωνσταντινούπολη 1870.
- Κοταμανίδη Στ., *Πανσερραϊκό Ημερολόγιο*, τ. 16.
- Κουκουλή-Χρυσανθάκη Χ., «Προσωπογραφία αρχαίας Αργίλου», στο *Η Νιγρίτα-Η Βισαλτία διά μέσου της ιστορίας*, Πρακτικά Β΄ Επιστημονικού Συμποσίου, Νιγρίτα 17-20 Οκτωβρίου 1996, σ. 327-346.
- Κουτζακιώτη Γ., «Ένα ταξίδι στις Σέρρες το Μάιο του 1988», *Σερραϊκά Ανάλεκτα* 1 (1992), 105-114.
- Κυριαζή Κ., *Ηράκλειος*, Αθήναι 1968.
- Κυριακίδου Στ., *Βυζαντινές Μελέτες*, Θεσσαλονίκη 1938-1939, τ. 5.
- Κωνσταντοπούλου Κ., «Η σφραγίς του στρατηγού Γεωργίου Μανιάκη», *ΕΕΒΣ* 9 (1932), 123 επ.
- Λαζαρίδη Δ., *Αμφίπολη (Τουριστικός οδηγός)*, Αθήνα 1993.
- *Αμφίπολις-Άργιλος*, ανέκδοτη εργασία.
- Λαμπάκης Γ., «Περιηγήσεις», *Δελτίον Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας* 5 (1905), 58-59.
- Λαούρδας Β.–Πέννας Π., «Ο Μακεδονικός Αγών εις την περιοχήν των Σερρών κατά το 1907 (Εκθέσεις του προξένου Σαχτούρη)», *Σερραϊκά Χρονικά* 3 (1959), 5-143.

- «Αρχεῖον Μακεδονικοῦ Αγώνος Παναγιώτου Δαγκλή. Σημειώσεις και οδηγία Δημοσθένους Φλωριά», *Σερραϊκά Χρονικά* 4 (1963), 97-144.
- Λιάμπη Κ., «Το νομισματοκοπείο της Αργύλου», στο *Η Νιγρίτα–Η Βισαλτία διά μέσου της ιστορίας*, Πρακτικά Β΄ Επιστημονικοῦ Συμποσίου, Νιγρίτα 17-20 Οκτωβρίου 1996, σ. 45-58.
- «Ο Μακεδονικός αγών και η δράση του “Ορφέως”», *Σερραϊκά Ανάλεκτα* 1 (1992), 15-86.
- Μακεδονικός Σύλλογος «Ο Μέγας Αλέξανδρος», *Μακεδονικόν Ημερολόγιον έτους 1909*.
- Μακεδονικός Σύλλογος «Ο Μέγας Αλέξανδρος», *Μακεδονικόν Ημερολόγιον έτους 1957*.
- Μαραβελάκης Μ.Ι., *Γεωφυσικά έρευναι εν Μακεδονία*, Θεσσαλονίκη 1926.
- Μοσχόπουλου Ν., *Η Ελλάς κατά τον Εβλιά Τσελεμπί. Κριτική ανάλυσις και έλεγχος του οδοιπορικοῦ του Τούρκου περιηγητοῦ*, Θεσσαλονίκη 1988.
- Μπακαλάκης Γ., *Αρχαία ευρήματα εκ Νέου Σκοποῦ Σερρών*, Αθήναι 1937.
- «Από τα αλλεπάλληλα στρώματα των ερειπίων των Σερρών», *Μακεδονικόν Ημερολόγιον* (1957), 253 επ.
- Μπαμπινιώτης Γ., «Η αρχαία Μακεδονική και η ψευδώνυμη γλώσσα των Σκοπίων», στο Ανδριώτη Ν. (επιμ.), *Το Ομόσπονδο κράτος των Σκοπίων και η γλώσσα του*, Αθήνα 1992, σ. 207-258.
- *Η γλώσσα της Μακεδονίας. Η αρχαία Μακεδονική και η ψευδώνυμη γλώσσα των Σκοπίων*, Αθήνα 1993.
- Η Νιγρίτα–Η Βισαλτία διά μέσου της ιστορίας*, Πρακτικά Β΄ Επιστημονικοῦ Συμποσίου, Νιγρίτα 17-20 Οκτωβρίου 1996, Δήμος Νιγρίτας, Θεσσαλονίκη 2000.
- Νικολάου Ν., *Σκαπανείς της ιστοριογραφίας και προβλήματα της ιστορίας των Σερρών*, Θεσσαλονίκη 1964.
- Νομός Σερρών. Πρόσκληση γνωριμίας. Ιστορία, αρχαιολογία, λαογραφία, τουρισμός*, Νομαρχία Σερρών, Σέρρες 1993.
- Ξυγγόπουλου Αν., *Τα Βυζαντινά μνημεία των Σερρών*, Θεσσαλονίκη 1965.
- Ξύδα Χ. Μαξίμου, Μητροπολίτου Σερρών και Νιγρίτης, *Το Μοναστήρι του Τιμίου Προδρόμου στις Σέρρες, Ιερά Μονή Προδρόμου Σερρών, Σέρρες* 1998.
- Ορλάνδου Αν., *Η Μητρόπολις των Σερρών. Αρχεῖον των βυζαντινών μνημείων της Ελλάδος*, Αθήναι 1933-40.
- Ostrogorsky G., *Ιστορία του Βυζαντινοῦ κράτους*, Αθήνα 1978, τ. 3.
- Πανταζίδη Δ., *Λεξικόν της ελληνικής αρχαιολογίας*, Αθήναι 1860.
- Παπαγεωργίου Π., *Αι Σέρραι και τα προάστεια τα περί τας Σέρρας και η Μονή Ιωάννου του Προδρόμου (Συμβολή ιστορική και αρχαιολογική)*, Κεντρική Βιβλιοθήκη Σερρών, Θεσσαλονίκη 1988.
- Παπαθανασίου Ε., *Η Ιστορία της Νιγρίτης και της επαρχίας Βισαλτίας*, Νιγρίτα 1970.

- Παπακυριάκου Κ., *Ιστορικά γεγονότα της πόλεως και της περιοχής Σερρών των ετών 1912-1913*, Σέρρες 1973.
- *Σύντομος οδηγός του Αρχαιολογικού Μουσείου Σερρών*, Σέρρες 1978.
 - *Συνοπτική ιστορία του Νομού Σερρών και της Ιεράς Μονής Τιμίου Προδρόμου*, Σέρρες 1995.
 - «Ενοριακοί ναοί της πόλεως Σερρών», *Άγιος Νικήτας* (1994-1997).
 - *Η Κοινότητα του Αγίου Πνεύματος Σερρών και Προσφορά και ιστορική ταυτότητα της Μακεδονίας*, Θεσσαλονίκη 1997.
 - «Η αναγκαιότητα της ίδρυσης Εφορειών Αρχαιοτήτων στις Σέρρες», *Σερραϊκά Ανάλεκτα* 3 (2001), 285-294.
 - *Νεότερη και σύγχρονη ιστορία της Κοινότητας Αγίου Πνεύματος και της ομωνύμου Ιεράς Μονής*, Σέρρες 2003.
 - *Γεννάδιος Β΄ Σχολάριος και η Ένωση των Εκκλησιών*, Σέρρες 2004.
 - *Ιεροί ναοί της πόλεως Σερρών καταστραφέντες και μη επανεγερθέντες*, Μητρόπολη Σερρών και Νιγρίτης, Σέρρες 2006.
 - *Ιστορική ταυτότητα της Μακεδονίας και το ψευδεπίγραφο κράτος των Σκοπίων*, Σέρρες 2007.
 - «Η δράση της Μητροπόλεως Σερρών και Νιγρίτης στην πόλη και την περιφέρεια Σερρών επί τουρκοκρατίας», *Άγιος Νικήτας* (2007-2009), 204-218.
 - «Συμμετοχή της Εκκλησίας των Σερρών στην παιδεία της πόλεως και της περιφέρειας Σερρών», *Άγιος Νικήτας* (2009-2010), 219-229.
 - *Η ιστορία της Ιεράς Μονής Τούμπας Σερρών*, Σέρρες 2011.
 - «Εκατό χρόνια της οκτάμηνης κατοχής των Σερρών υπό των Βουλγάρων 24-10-1912 μέχρι 29-6-1913», *Πρόσδος* 24-25/10/2012.
 - *Ο Μακεδονικός αγώνας στο νομό Σερρών*, Σέρρες 2012.
 - *Τα νεκροταφεία της πόλης Σερρών και η στάση των ανθρώπων στο θάνατο*, Σέρρες 2012.
- Παπαρρηγόπουλου Κ., *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Έκδοση 8^η εικονογραφημένη, μετά προσθηκών, σημειώσεων και βελτιώσεων υπό Π. Καρολίδου, Ελευθερουδάκης, Αθήνα 1925, τ. 9.
- Παπασταύρου Ιω., *Μακεδονική πολιτική κατά τον 5ο π.Χ. αιώνα*, Θεσσαλονίκη 1936.
- Παπαστεφάνου Β., *Ο Εμμανουήλ Παπάς και η επανάσταση εν Χαλκιδική κατά το 1821*, Αθήνα 1970.
- Παπούδα Δ., «Προϊστορικοί οικισμοί του νομού Σερρών», *Σερραϊκά Ανάλεκτα* 1 (1992), 87-99.
- Πασχαλίδη Σ.-Στράτη Δ., *Τα μοναστήρια της Μακεδονίας. Τ. Α. Ανατολική Μακεδονία*, Θεσσαλονίκη 1996.
- Πελεκίδης Ευ., *Πρακτικά Αρχαιολογίας*, 1920.
- Πέννας Β., «Η εκκλησία των Σερρών (11ος-12ος αιώνας). Η μαρτυρία των μολυβδοβούλλων», στο *Οι Σέρρες και η περιοχή τους από την αρχαία στη*

- μεταβυζαντινή κοινωνία, Πρακτικά διεθνούς συνεδρίου, Σέρρες 29 Σεπτεμβρίου-3 Οκτωβρίου 1993, σ. 491 επ.
- Πέννας Π., *Ιστορία των Σερρών από της αλώσεως αυτών υπό των Τούρκων μέχρι της απελευθερώσεώς των υπό των Ελλήνων, 1383-1913*, Αθήναι 1966.
- «Το Ημερολόγιον του Μητροπολίτου Σερρών Απόστολου Χριστοδούλου (1909-1917)», *Σερραϊκά Χρονικά* 9 (1982), 147-178.
- Πέννας Χ., «Παλαιοχριστιανικοί τάφοι στις Σέρρες», *Σερραϊκά Χρονικά* 7 (1976), 37-48.
- Πέτροβιτς Ν. Εμ., «Η πρώτη ολοκληρωτική καταστροφή των Σερρών του 1206 υπό του Βουλγάρου Ιωαννίτση», *Σερραϊκά Χρονικά* 1 (1953), 67-95.
- «Λαογραφικά σύμμεικτα Σερρών», *Σερραϊκά Χρονικά* 1 (1953), 97-161.
 - «Ο Μακεδονικός Αγών και η συμβολή των Σερρών», *Σερραϊκά Χρονικά* 3 (1959), 159-187.
 - «Αμφίπολις, η Μακεδόνων πρώτη», *Σερραϊκά Χρονικά* 3 (1959), 249-280.
 - «Γεννάδιος Σχολάριος-Πλήθων Γεμιστός», *Σερραϊκά Χρονικά* 5 (1969), 167-181.
- Πιέρου Π.-Πανοπούλου Δ., *Ημερολόγιο Σερρών*, 1939.
- Ρίζου-Ραγκαβή Αλ., *Λεξικόν της ελληνικής αρχαιολογίας*, Κωνσταντινούπολη 1891.
- Σάθας Κ., *Μεσαιωνική βιβλιοθήκη (Bibliotheca graeca medii aevi)*, Βενετία-Παρίσιοι 1872-1894, τ. 7.
- Σακτούρης Αν.-Λαούρδας Β., *Ο Μακεδονικός αγών εις την περιοχήν των Σερρών κατά το 1907. Εκθέσεις του προξένου Σακτούρη*, Ιστορική και Λαογραφική Εταιρεία Σερρών Μελενίκου, Αθήναι 1958.
- Σαμσάρης Δ., *Το κάστρο των Σερρών*, Σέρρες 1968.
- *Τουριστικός Οδηγός Νομού Σερρών*, Σέρρες 1970.
 - *Η κοινότης του Αγίου Πνεύματος Σερρών επί Τουρκοκρατίας*, Θεσσαλονίκη 1976.
 - *Ιστορική γεωγραφία της Ανατολικής Μακεδονίας κατά την αρχαιότητα*, Θεσσαλονίκη 1976.
- Σαμσάρης Π., «Άγνωστο βυζαντινό μετόχι της Μονής Χελανδαρίου στις Σέρρες. Η μονή του Αγίου Νικολάου Καμενικαίας», *Μακεδονικά* 26 (1987-1988), 191-219.
- «Ο παρόχθιος αρχαίος οικισμός του Πεθελινού και η ναυσιπλοΐα στην Κερκινίτιδα λίμνη», *Χρονικά Πεθελινού* 1 (1996), 17-32.
 - «Ο Μακεδονικός Φιλεκπαιδευτικός Σύλλογος Σερρών: Η εκπαιδευτική και πολιτιστική του δράση», *Σερραϊκά Ανάλεκτα* 4 (2006), 57-102.
- Σουίδα, *Λεξικό*, τ. 11.
- Σταυρακίου Ιω., «Λόγος εις τα θαύματα του Αγίου Δημητρίου», *Μακεδονικά* 1 (1940), 334-376.

- Στόγιογλου Γ., «Η Ιερατική Σχολή στο Μοναστήρι του Τιμίου Προδρόμου Σερρών», στο *Χριστιανική Μακεδονία. Ιερά Μονή Τιμίου Προδρόμου*, Επιστημονικό Συμπόσιο της Ιεράς Μητροπόλεως Σερρών και Νιγρίτης, Θεσσαλονίκη 1995, σ. 125-168.
- Στράτη Ευ., «Ιστορία των εκπαιδευτηρίων της πόλεως Σερρών», *Μακεδονικόν Ημερολόγιον* 2 (1909), 144-154.
- *Ο Σερραϊός αρχιστράτηγος των Μακεδονικών δυνάμεων κατά τον ιερόν αγώνα του 1821 Εμμανουήλ Παπάς*, Σέρρες 1914.
 - *Η Δράμα και η Δράβησκος*, Σέρραι 1923.
 - «Διασωθείσαι χριστιανικά αρχαιότητες των Σερρών», *Δελτίον της Χριστιανικής Αρχαιολογικής Εταιρείας* 11 (1924), 51-58.
 - *Ιστορία των Σερρών*, Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Σερρών, Σέρρες 2000³.
- Σωτηρίου Α.Γ., *Χριστιανική και Βυζαντινή αρχαιολογία*, Αθήναι 1942.
- Τζανακάρης Β., *Εικονογραφημένη ιστορία των Σερρών*, Περιοδικό *Γιατί*, Σέρρες 1991-1995, τ. 2.
- Τολούδη Άν., *Σιντική. Ιστορία και παραδόσεις*, Σέρρες 1983.
- Τρυφερούλη Κ., «Η αρχαία ενεπίγραφος πλαξ του χωριού Γαζώρου», *Σερραϊκά Χρονικά* 4 (1963), 296-300.
- Weigand G., *Γεωγραφία της Μακεδονίας*, Λειψία 1924.
- Χατζηδάκης Γ., «Περί του ελληνισμού των αρχαίων Μακεδόνων», στο Μπαμπινιώτης Γ. (επιμ.), *Η γλώσσα της Μακεδονίας (Η αρχαία μακεδονική και η ψευδώνυμη γλώσσα των Σκοπίων)*, Ολκός, Αθήνα 1993, σ. 40 επ.
- Χατζηκυριάκου Γ., *Γεωγραφική και πετρολογική σύσταση της Μακεδονίας*, Θεσσαλονίκη 1929.
- *Σκέψεις και εντυπώσεις εκ περιοδείας ανά την Μακεδονίαν 1905-1906*, ΕΜΣ, Θεσσαλονίκη 1962.
- Χριστοφόρου ιεροδιδασκάλου, *Προσκυνητάριον της εν Μακεδονία παρά τη πόλει των Σερρών Σταυροπηγιακής Ιεράς Μονής του Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου*, Λειψία 1904.
- Χρονικά του Αρχαιολογικού Δελτίου*, τ. 27 (1972), τ. 38 (1983), τ. 39 (1984).
- Ψαθά Α.-Μητρακλή Β., *Άγιο Πνεύμα Σερρών (Ιστορία, λαογραφία της Κοινότητας)*, Σέρραι 1979.

2. Ξενόγλωσσα

- Cousinéry E.M., *Voyage dans la Macédoine*, Paris 1831.
- Gelzer H., *Ungedruckte und ungenügend veröffentlichte Texte der notitiae episkopatuun*, Abh. Bayer. AW. 21, München 1901.
- Guillou An., *Les Archives de Saint-Zean-Prodrome sur le mont Ménécée*, Presses universitaires de France, Paris 1955.

Laurent V., *Le Corpus des sceaux de l'empire byzantin. Tome V. L'Église*, Paris 1963.

Leake W.M., *Travels in Northern Greece*, London 1835, v. 4.

Nesbitt J.–Oikonomides N., *Catalogue of Byzantine Seals at Dumbarton Oaks and in the Fogg Museum of Art I*, Washington D.C. 1991.

Perdrizet P.–Chesnay L., “La métropole de Serrès”, *Monuments Piot* 10 (1903), 123-144.

Petit L.–Korablev V.N., “Actes de Chilandar”, *Vizantijskij Vremennik* XVII (1911).

Petit L.–Regel W., “Actes d'Esphigménou”, *Vizantijskij Vremennik* XII (1906).

Solovjev A.–Mošin V., *Grčke povelje vladara*, London 1974².

Tafrahi Or., *Thessalonique des origines au XIVE siècle*, Paris 1919.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

Οι φωτογραφίες που δημοσιεύονται στον παρόντα τόμο προέρχονται από τις ακόλουθες εκδόσεις:

Βογιατζή Γ., *Ο Ορφέας*, Ροδολείβος 1991.

Καφταντζή Γ., *Ιστορία της πόλεως Σερρών και της περιφέρειάς της*, Θεσσαλονίκη 1996, τ. 3.

Λαζαρίδη Δ., *Αμφίπολη (Τουριστικός οδηγός)*, Αθήνα 1993.

Μητρόπολη Σερρών, *Προσκυνητάριον της Εκκλησίας των Σερρών*.

Μπέγκος Αν., *Ο Δημήτριος Μαρούλης, ο επαναστάτης δάσκαλος*, Αθήνα 1996.

Η Νιγρίτα–Η Βισαλτία διά μέσου της ιστορίας, Πρακτικά Α' Επιστημονικού Συμποσίου, Νιγρίτα 27-28 Νοεμβρίου 1993 Δήμος Νιγρίτας, Θεσσαλονίκη 1995.

Η Νιγρίτα–Η Βισαλτία διά μέσου της ιστορίας, Πρακτικά Β' Επιστημονικού Συμποσίου, Νιγρίτα 17-20 Οκτωβρίου 1996, Δήμος Νιγρίτας, Θεσσαλονίκη 2000.

Νομός Σερρών. Πρόσκληση γνωριμίας. Ιστορία, αρχαιολογία, λαογραφία, τουρισμός, Νομαρχία Σερρών, Σέρρες 1993.

Ξυγγόπουλου Αν., *Τα Βυζαντινά μνημεία των Σερρών*, Θεσσαλονίκη 1965.

Παπακυριάκου Κ., *Ιστορικά γεγονότα της πόλεως και της περιοχής Σερρών των ετών 1912-1913*, Σέρρες 1973.

– *Ιεροί ναοί της πόλεως Σερρών καταστραφέντες και μη επανεγεγυρθέντες*, Μητρόπολη Σερρών και Νιγρίτης, Σέρρες 2006.

– *Ιστορική ταυτότητα της Μακεδονίας και το ψευδεπίγραφο κράτος των Σκοπίων*, Σέρρες 2007.

– *Ο Μακεδονικός αγώνας στο νομό Σερρών*, Σέρρες 2012.

Πέννα Π., *Ιστορία των Σερρών από της αλώσεως αυτών υπό των Τούρκων μέχρι της απελευθερώσεώς των υπό των Ελλήνων, 1383-1913*, Αθήναι 1966.

Σαμάρη Δ., *Τουριστικός Οδηγός Νομού Σερρών*, Σέρρες 1970.

– *Ιστορική γεωγραφία της Ανατολικής Μακεδονίας κατά την αρχαιότητα*, Θεσσαλονίκη 1976.

Σερραϊκά Ανάλεκτα, τ. 3 (2001).

Σερραϊκά Χρονικά, τ. 12 (1996).

Σέρρες, Λεύκωμα του Δήμου Σερρών.

Χρονικά Πεθελινού, τ. 1 (1966).

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1976, τ. 10.

ΣΥΝΤΟΜΟ ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Ο Κυριάκος Παπακυριάκου γεννήθηκε στο Άγιο Πνεύμα Σερρών. Αποφοίτησε από την Εκκλησιαστική Σχολή της Αγίας Αναστασίας Χαλκιδικής και από τη Θεολογική Σχολή της Χάλκης Κωνσταντινουπόλεως, στην οποία υπέβαλε εναίσιο διατριβή με τίτλο *Το Εκκλησιαστικό κήρυγμα κατά τον ιερό Χρυσόστομο*. Υπηρέτησε στο στρατό ως έφεδρος αξιωματικός του πυροβολικού και προσέφερε πολλές υπηρεσίες επί δέκα χρόνια ως γραμματέας του Συνδέσμου Εφέδρων Αξιωματικών του νομού Σερρών. Επί των ημερών του ανεγέρθη ο ανδριάντας του μακεδονομάχου καπετάν Δούκα στην πλατεία του Ι.Κ.Α. Σερρών και στήθηκε το μνημείο των 310 φονευθέντων αξιωματικών οπλιτών στο 3ο χιλιόμετρο της οδού Σερρών-Βροντούς.

Εργάστηκε για τριάντα πέντε χρόνια ως καθηγητής και διευθυντής σε σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Συνέβαλε ιδιαίτερα στην οργάνωση και λειτουργία της πρώτης Τεχνικής Σχολής Εργοδηγών και Τεχνικών Βοηθών Σερρών και του Νυκτερινού Γυμνασίου και Λυκείου Σερρών. Συνταξιοδοτήθηκε το 1994.

Διατέλεσε έκτακτος επιμελητής αρχαιοτήτων νομού Σερρών. Με τις μακροχρόνιες ανιδιοτελείς ενέργειές του βοήθησε στη συλλογή των αρχαιοτήτων του νομού, στην οργάνωση του Αρχαιολογικού Μουσείου και στην ίδρυση Εφορείας Κλασικών Αρχαιοτήτων στις Σέρρες.

Πραγματοποίησε πλήθος ομιλιών και διαλέξεων σε ναούς από του άμβωνος, σε αίθουσες, σε ραδιοφωνικούς και τηλεοπτικούς σταθμούς. Συνέγραψε πολλές μελέτες για ζητήματα θεολογικά, φιλοσοφικά, ιστορικά και αρχαιολογικά. Για την πολύτιμη μέχρι σήμερα προσφορά του, το Υπουργείο Μακεδονίας-Θράκης του απένειμε δίπλωμα τιμής με χρυσό μετάλλιο.

Επίσης ο Σεβασμιότατος Μητροπολίτης Σερρών και Νιγρίτης κ.κ. Θεολόγος του απένειμε στις 16-2-2013 τη μεγαλύτερη τιμητική διάκριση, το Μετάλλιο Σταυρό του Αγίου Νικήτα, συνοδευόμενο με δίπλωμα τιμής για το συγγραφικό του έργο και τη γενικότερη προσφορά του.

Έργα του:

- 1) Το Εκκλησιαστικό κήρυγμα κατά τον Ιερό Χρυσόστομο (εναίσιμος διατριβή), Ιερά Θεολογική Σχολή Χάλκης 1959 (αναδημοσίευση 2006).
- 2) Ιστορικά γεγονότα της πόλεως και της περιοχής Σερρών των ετών 1912-1913, Σέρρες 1973.
- 3) Σύντομος οδηγός του Αρχαιολογικού Μουσείου Σερρών, Σέρρες 1978.
- 4) Συνοπτική ιστορία του Νομού Σερρών και της Ιεράς Μονής Τιμίου Προδρόμου, Σέρρες 1995.
- 5) Η Κοινότητα του Αγίου Πνεύματος Σερρών και Προσφορά και ιστορική ταυτότητα της Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη 1997.
- 6) Ιερά μονή Αγίας Τριάδας Τούμπας, Σέρρες 2001.
- 7) Νεότερη και σύγχρονη ιστορία της Κοινότητας Αγίου Πνεύματος και της ομωνύμου Ιεράς Μονής, Σέρρες 2003.
- 8) Γεννάδιος Β΄ Σχολάριος και η Ένωση των Εκκλησιών, Σέρρες 2004.
- 9) Ιστορία του Ιερού Ναού της Αγίας Παρασκευής της Κοινότητας Αγίου Πνεύματος, Σέρρες 2005.
- 10) Ιεροί ναοί της πόλεως Σερρών καταστραφέντες και μη επανεγερθέντες, Μητρόπολη Σερρών και Νιγρίτης, Σέρρες 2006.
- 11) Ιστορική ταυτότητα της Μακεδονίας και το ψευδεπίγραφο κράτος των Σκοπίων, Σέρρες 2007.
- 12) Ιστορία της κοινότητας Νεοχωρίου Σερρών και των ιερών ναών αυτής, 2008.
- 13) Η ιστορία της Ιεράς Μονής Τούμπας Σερρών, Σέρρες 2011.
- 14) Ο Μακεδονικός αγώνας στο νομό Σερρών, Σέρρες 2012.
- 15) Τα νεκροταφεία της πόλης Σερρών και η στάση των ανθρώπων στο θάνατο, Σέρρες 2012.